

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1975
FORFATTER:	Eskild Jørgensen
TITEL:	To milepæle i historien om Socialdemokratiet i Kolding
KORT RESUME:	De første år og 1930erne i Socialdemokratiet

To milepæle i historien om Socialdemokratiet i Kolding

af redaktør Eskild Jørgensen

Socialdemokratiet i Kolding kan i august 1976 passere sin 90 årsdag, hvilket redaktionen af Koldingbogen har ønsket at markere gennem en artikel om partiets historie, der har berøringsflader til Koldings historie. Stoffet er imidlertid omfattende, og det er i overensstemmelse med redaktionen, at nærværende bidrag begrænses til enkelte perioder af historien.

Væsentlig er naturligvis selve begyndelsen, der skete i en urolig periode i Danmarks politiske historie. Det var i de såkaldte »provisorieår« i firserne, da ministeriet Estrup regerede i strid med folketingets flertal og Venstre og Socialdemokratiet stod sammen i kampen for at sikre den demokratiske frihed.

Der skal også gøres forsøg på at skildre en anden væsentlig periode, trediverne, en »midtvejsperiode« for socialdemokratiet i Kolding, der 1931 fyldte 45 år. Tredivernes krise og arbejdsløshed er et mørkt kapitel, som vi ofte ser tilbage på i den nuværende situation. Arbejdsløsheden var dog betydeligt større i trediverne og mere mærkbar, idet befolkningens modstandskraft var mindre end i dag, fordi der var store huller i datidens sociale sikkerhedsnet. I denne forbindelse bør dog nævnes, at der ved »Kanslergadeforliget« 1933 mellem socialdemokratiet, de radikale og venstre blev enighed om visse sociale fremskridt.

Majdemonstration i Østergade ca. 1900.

Politiske kampe i firserne

For halvfems år siden eksisterede der også et kontant samarbejde mellem Venstre og Socialdemokratiet, der var i åben kamp mod regeringen Estrup, skabt af Højre. På trods af folketingets flertal udstedte Estrup år

efter år provisoriske finanslove. Den deraf følgende uro i befolkningen blev bekæmpet af politiet samt det af regeringen oprettede gendarmerikorps. Regeringens modstandere, førende politikere i Socialdemokratiet og Venstre, blev idømt fængsels-

straffe. I litteraturen afspejles denne periode især i Henrik Pontoppidans novellesamling, »Skyer«, hvis udgave af 1905 er forsynet med billedet af en blå gendarm på omslaget!

Kampen mod datidens Højre prægede især Jylland og ikke mindst Kolding, hvor oppositionens førende talsmand, folketingets formand Chr. Berg, havde tilhørsforhold. Chr. Berg der var valgt af Venstre i Koldingkredsen, talte ved et møde på Stejlbjerg august 1886, hvor han blev hyldet af 35.000 tilhørere. Han var da stærkt medtaget vendt hjem fra et fængselsophold på tre måneder. Straffen var idømt ved højesteret efter at Berg havde talt mod regeringen ved et møde i Holstebro 1885. Mange arbejdere var med til at hylde Chr. Berg, der var arbejdernes talsmand under en stor lockout i 1885.

Trods tilliden til Chr. Berg havde arbejderne i Kolding dog også tilegnet sig Karl Marx' tese om at arbejderklassens frigørelse skal være arbejderne eget værk. I 1886 eksisterede der selvstændige socialdemokratiske foreninger i nogle større jyske byer. Tiden var inde til et initiativ i Kolding. Det syntes bl. a. to typograflæringe, H. J. Nielsen-Kolding, ansat på Bergs avis, Kolding Folkeblad, og Ditlev Thaanum. De var vidende om at typografernes formand, P. Hvidtfeldt, var socialdemokrat selv om han var medlem af venstres organisation i Kolding, Demokratisk Forening. De henvendte sig til Hvidtfeldt, der kunne fortælle, at en forening var under forberedelse.

Socialdemokratiet stiftes

Der blev søndag den 8. august 1886 holdt et møde på Højskolehjemmet, hvor pianofortearbejder T. V. Holst, en af Louis Pios samtidige, holdt en agitatorisk tale.

Han havde en god baggrund for sin harme over Estrup-regimet, idet han i lighed med Chr. Berg, havde været fængslet på grund af sin politiske virksomhed. I mødet deltog bl. a. redaktør Enevold Sørensen, Kolding Folkeblad og bankdirektør Busse, Kolding Folkebank, der ligesom andre af Venstres ledende mænd, indmeldte sig i Socialdemokratiet.

Der var enighed om oprettelse af foreningen og der blev indvarslet til en stiftende generalforsamling den 24. august hos murer og værtshusholder Grevsen i Blæsbjerggade. Til formand valgtes P. Hvidtfeldt og til bestyrelsen valgtes endvidere smed Due, snedker C. P. Feldt, blikkenslager C. Jensen og møllersvend H. C. Petersen. Ledelsens klassebetonede præg blev dog mildnet af, at man valgte bankdirektør Busse til revisor.

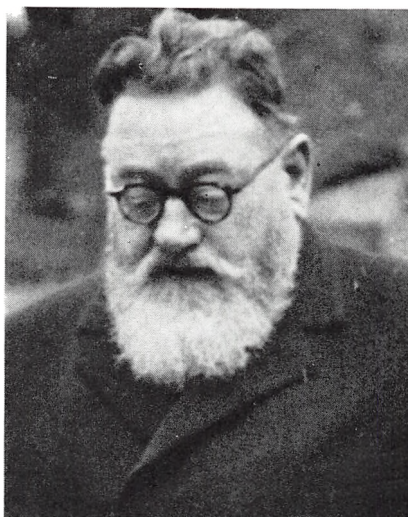
Umiddelbart efter foreningens stiftelse tog bestyrelsen initiativ til samling med den faglige front. Socialdemokratiet og fagforeningerne i Kolding oprettede Arbejderne Fællesorganisation ved et møde den 3. september 1886 med P. Hvidtfeldt som formand. Fællesorganisationen og partiet repræsenterede den samlede arbejderklasse i Kolding og kunne samarbejde på mange områder, bl. a. vedrørende opstilling af kandidater til kommunale valg. Flere af de valgte tillidsmænd var repræsenteret i både socialdemokratiet og fællesorganisationens ledelse.

Knud Hansen i forgrunden

En af disse ledere var Knud Hansen, en stout ølkusk, der gennem et halvt århundrede udviklede sig til en førende skikkelse i Koldings arbejderbevægelse. Han var medstifter af Dansk Bryggeriarbejderforbund og blev dette forbunds vicefor-

P. Hvidtfeldt, Typografernes formand.

Borgmester Knud Hansen.

retningsfører, men hans hovedinteresse var det politiske område, især kommunalpolitik. Han kendte Kolding og holdt af byen. Det var en stor dag for ham, da han i en alder af 71 år blev borgmester. Det blev efter sigende spået af rektor Georg Bruun. Fra et klasseværelse på Almenskolen fik rektor øje på Knud Hansen, der kørte sin ølvogn. »Den mand der styrer hestene, vil komme til at styre Kolding by!«, sagde den gamle skolemand.

I sin bog »Vor Regering og Rigsdag« (1938) beskriver Gunnar Fog Petersen Knud Hansen således: »Det umiddelbare indtryk af Koldings borgmester er

Redaktør Søren M. Jensen.

Togfører M. Larsen.

noget tungt, elefantagtig ubevægeligt. Ansigtet er delvis skjult under et busket skæg. Stor og vægtig bevæger han sig langsomt med et grublende udtryk, som bearbejdede han med stort besvær et problem, ikke til at udrede! Denne karakteristik bør dog suppleres. Knud Hansen kunne bevæge sig grublende, men var i virkeligheden en dygtig iagttager af mennesker og meget af det der skete i byen, når han gik sine lange spadsereture i byen og periferien. Ofte fik han visioner om kommende opgaver.

Knud Hansen blev i halvfem-

serne medlem af bestyrelsen for Socialdemokratisk Forbund og blev formand 1905. Han blev første gang opstillet til byrådet 1900, men hverken han eller de øvrige kandidater på den socialdemokratiske byrådsliste opnåede valg. Han var blandt de første, der blev indvalgt 1906 og samme år blev han opstillet til folketinget. 1903 blev han ansat som redaktør af »Kolding Social-Demokrat«. Da Knud Hansen 1920 blev valgt til medlem af folketinget, blev Søren M. Jensen medredaktør.

Indlemmelsen 1930

Organisatorisk skete der en ændring ved indgangen til trediveerne, idet Knud Hansen efter 27 års virke forlod formandsposten i 1929. Hans afløser blev Søren M. Jensen, der blev valgt på en generalforsamling den 28. november. Ved samme lejlighed blev togfører M. Larsen valgt til formand for agitationsudvalget, og en måned senere tiltrådte han bestyrelsen som suppleant. De nye kræfter i bestyrelsen havde en god støtte i Andreas Sørensen, der i 1924 havde været medstifter af DSU og kasserer i partiet siden 1928. Der blev lagt et solidt grundlag for den aktivitet, der kom til udfoldelse i trediveerne.

Den første opgave var medvirken til kommende strukturændring af kommunen ved udvidelse af kommunegrænsen i 1930. Søren M. Jensen, der en årrække havde været medlem af ligningskommissionen, blev medlem af den kommission der skulle forestå indlemmelsen. Købstaden havde i flere år været hæmmet i sin vækst på grund af gamle grænseforhold især mod syd. Det gav bl. a. problemer i skattemæssig henseende, idet de tilgrænsende kommuner havde lavere skatteprocent og blev anvendt som »skattely«.

Det gav en »ond cirkel«, idet købstadens skatteindtægter blev formindsket.

Ligningsprocenten var på et tidspunkt i tyverne 17.6, hvilket ikke bidrog til at mildne stemningen blandt modstanderne af indlemmelsen. Men der blev altså opnået en overenskomst, således at dele af Kolding Landsogn, Seest, Vonsild og Dalby kommuner blev indlemmet i købstadskommunen pr. 1. april 1930. Byrådsvalget var i samme anledning udskudt fra 1929 til 1930. Valget resulterede i syv mandater til socialdemokratiet, et ikke særlig strålende resultat, men mange lønmodtagere var slettet af valglisten på grund af skatte-restancer.

Det følgende valg i 1933 gav en fremgang til 10 mandater, der dog ikke blev flertallet af de 21 mandater. Valgt blev Knud Hansen, H. A. Hansen, M. Larsen, H. Soll (tidl. borgmester), P. Andersen, Aage Pedersen (Elling), Jens Andersen, Hans Petersen, Einar Christensen og H. Phippenbring. Forud for dette valg havde M. Larsen overtaget formandsposten, idet Søren M. Jensen trak sig tilbage 1931.

Han blev to år senere valgt til kredsformand, idet den hidtidige formand, Andr. Sørensen 1933 blev ansat som socialinspektør i Middelfart. Samtidig mistede partiet i Kolding Andr. Sørensen som kasserer.

Sejrsvalg 1937

Et stort 50-års jubilæumsstævne i august 1936 blev en stærk manifestation af Fællesorganisationen og Socialdemokratiet og det gav optakt til et energisk arbejde for at erobre flertallet ved byrådsvalget 1937. Udfaldet blev: Konservative 8, Venstre 2 og Soc. følgende 11 mandater: H. A. Hansen, S. M. Jensen, M. Larsen, Einar Christensen, P. Andersen, Knud Hansen, Jens

Andersen, Carl Gosmann, Hans Petersen, Anine Lind og Aage Elling.

Den socialdemokratiske byrådsgruppe konstituerede sig med den 71-årige Knud Hansen som borgmester, hvilket gav anledning til indkaldelse af en ekstraordinær generalforsamling, hvor gruppens disposition blev stærkt kritiseret. Det var ikke Knud Hansens kvalifikationer, der var uenighed om, men synspunktet var, at et yngre medlem af gruppen burde overtage den betydningsfulde post. Knud Hansen fungerede som borgmester indtil 1943, da han blev afløst af den konservative V. Juhl.

Som borgmester måtte Knud Hansen give afkald på sin stilling som redaktør og sit folketingsmandat på grund af aldersgrænsen. Søren Jensen blev af et kandidatudvalg og senere af partiet i Kolding og kredsens indstillet enstemmig til folketingskandidat. Imidlertid kunne den socialdemokratiske presses ledelse ikke give dispensation til, at Søren M. Jensen helt eller del-

vis bevarede sin stilling som redaktør samtidig med hvervet som folketingsmedlem. Derefter blev togfører M. Larsen indstillet som kredsens kandidat til folketinget. Han opnåede valg til folketinget 3. april 1939. Partiet i Koldingkredsen havde ved dette valg en tilbagegang på 134 st., og på landsplan mistede partiet 30.000 st. Partiets andel i stemmerne var 42,9 pct. mod 46,1 ved »Stauning eller kaos«-valget 1935, der var partiets højdepunkt.

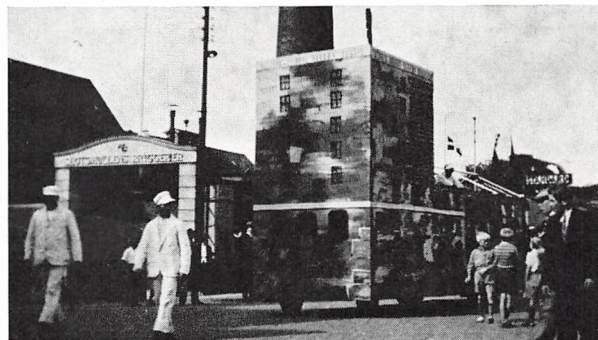
Hver tredje arbejder ledig

Arbejdsløsheden, der prægede trediverne, begyndte 1927, og kulminerede 1933–34. Først på året 1932 nærmede ledighedsprocenten sig 50 og for hele året var procenten 37,6. Der skete ingen væsentlig forbedring 1933. 1932 var der 1200 ledige i Kolding og 300 af de ledige havde opbrugt deres dagpenge. Ledigheden ramte især de unge ufaglærte som faglærte. Langvarigt ledige var henvist til offentlig forsorg, i første række Hjælpe-

kassen, hvis hjælp var skønsmæssig. Unge ledige kunne få anvist 8 timers nødhjælpsarbejde om ugen for en betaling på 8 kr. Der var mange protestdemonstrationer mod byråd og hjælpe-kasse. Socialreformen, der trådte i kraft oktober 1933 var i høj grad tiltrængt og betød bl. a. forbedring af arbejdsløshedsforsikringen. På initiativ af den socialdemokratiske byrådsgruppe var der forinden gennemført særlige foranstaltninger for de unge ledige, der bl. a. fik tilbud om at deltage i kombination af arbejde og undervisning. Den sidstnævnte del forestod H. A. Hansen, senere skoledirektør, mens beskæftigelsen især omfattede realiseringen af Knud Hansens kongstanke, etableringen af Nordre Ringvej på den nedlagte Egtved-banes areal samt det store anlægsarbejde, der resulterede i den smukke bypark.

Hagekorsflaget blev fjernet

Trediverne var præget af politisk aktivitet, hvilket ikke blot drejede sig om indrepolitiske

Vognoptog i anledning af Socialdemokratiets og Arbejdernes Fællesorganisations 50 års jubilæum i 1936.

forhold, men også kampen mod den tyske nazisme. Ved 1. maj demonstrationen 1933 blev Hakorsflaget revet ned fra det tyske konsulat på Haderslevvej, en begivenhed, der blev bemærket både her og hinsides grænsen. Da det røde Wien blev nedkæmpet i februar 1934, blev der på DSUs initiativ foranstaltet en aftendemonstration og et protestmøde.

I august 1933 var der et stort arbejderstævne i slotsgården, hvor bl. a. undervisningsminister F. J. Borgbjerg talte og dette møde formede sig som en protest mod fascismen i Tyskland og nazistiske tendenser i et af de danske politiske partier. Under Borgerkrigen i Østrig i 1934, da den demokratiske arbejderbevægelse blev nedkæmpet af kanoner, kørt i stilling mod Wiens arbejderkvarter, blev der på foranledning af DSU holdt en stor protestdemonstration i Kolding en februaraften. Demonstrationen samlede så mange deltagere, at der ikke var

plads til alle på »Alhambra«, hvor Knud Hansen og hans søn, Rasmus Hansen, der senere blev forsvarsminister, talte. Tilslutningen til DSU i Kolding var stor i trediverne, det gjaldt både den interne mødevirksomhed og agitationen udadtil. Der blev holdt anti-krigsstævner og anti-nazistiske stævner samt blev opført »Den Røde Revy«, der flere gange samlede fuldt hus på »Alhambra«.

Lokaleproblemet, der hæmmede DSU i tyverne, blev løst i trediverne, hvor DSU og DUI i fællesskab lejede nogle lokaler i en lagerbygning i Låsbygade. 1934 flyttede man til større lokaler i Borchs gård. Det bør nævnes, at fhv. opsynsmand Marius Jensen var primus motor med hensyn til at skaffe lokaler til de unge.

Trods alt sociale fremskridt

I tredivernes sidste år skete der en mærkbar nedgang i beskæftigelsen. Efter trediverne fulgte den tyske besættelse, der

satte en bom for mange aktiviteter, kulturelt og politisk. Den økonomiske depression og ledigheden blev bekæmpet i trediverne. Det skal huskes at der i »de fattige tredivere« også skete varige fremskridt. Nævnt er socialreformen, og desuden kan nævnes lov om ferie med løn 1936, samt boligstøtteleven, der i Kolding gav sig udslag i at Arbejdernes Andelsboligforening blev oprettet 1938.

Økonomisk demokrati blev der ikke talt så meget om som i dag, men visionerne havde man. Ved et socialdemokratisk sommerstævne 1930 på Alhambra nævnte LO's næstformand, Chr. Jensen, økonomisk demokrati som målsætning. »Der er tiltrængt en politisk lovgivning, der giver arbejderne adgang til bedrifternes ledelse, således at spekulanter ikke spiller bold med de danske industrier«. — Således lød ordene for 45 år siden, da vi gik ind i trediverne.

Import:

Textiler
Bailer-Twine
Parasoller
Bøjelig snegl
PVC dug
Presenningtilbehør

Fabrikation:

Presenninger
Byggetelte
Springmætter
Trampoliner
Presenninghuse
Siloer
Filterposer

Export:

Bailer-Twine
Filterposer
Siloer
Byggetelte

KLØVKÆRVEJ . SEEST . 6000 KOLDING . TLF. (05) 5210 55* . POSTGIRO: 16981
TELEGRAMADRESSE: PRESENCO . TELEX: 16600 fotex dk PRESENCO, KOLDING